

ÉVSZÁZADOK DIVATJA

Régi magyar öltözködés

Szerk.: Benyóné dr. Mojzsis Dóra
Bp. 1988. Magvető

Minden kornak és népnek megvan a maga sajátos kultúrája és ebben az öltözködés is benne foglaltatik, de előtérbe csak akkor kerül, ha hiánya vagy pompája feltűnővé válik. A Régi magyar öltözködés című kötet legnagyobb részét kitevő forrás- és feldolgozásgyűjtemény segítségével az i.sz. 870-től követhetjük nyomon a textília, a ruha történetét egészen az 1720-as évekig.

Az előbb említettük, hogy minden népnek megvan a saját divatja, viseleti szokása. A hazánkat jól ismerő, német-osztrák költő, Seifrid Helbling, a XIII. század utolsó éveiben így ír a magyarok szokásairól:

„Bármennyire is a magyar föld,
mindnyájan tudják felőle:
a magyar a magyar szokástól
egy lépést el nem térne.”
(181.o.)

Helbling itt idézett néhány sora úgy mutatja be a magyart, mint aki sohasem változtatja meg szokásait és ő itt az öltözködést is eme állandó szokások közé sorolja. A nemrég hasonló kiadásban napvilágot látott kötetek¹ képeit nézegetve a fenti sorok igaza megdölni látszik, hiszen a képek szereplői a legtöbb esetben készítőik korának divatját viselik. „A magyarok nyugati szabású fegyverzetben — ez volt a lovas, a míles legmegbecsültebb díszruhája — a többiek tiszta keleti mezben² íjjal, szabályával, buzogánnyal mutatkoznak. A festő tudatában van, hogy ilyen öltözetet a magyar elődök is viseltek, ezért helyel-közzel, bár nem sokszor egyegy vezérre, királyra is ráadja az ősi kaptán, ... az előkelő úri rend öltözete viszont Nagy Lajos korában nem sokban különbözött az olaszokétól.” (184.o.)

Az ősi kaptán talán az egyik olyan ruhadarab, amely végigvonul a férfidivat történetén a honfoglaló magyaroktól Apafi fejedelemig, bár kissé megváltoztatva mind küllemében — hiszen már szörmegallérral és bélessel van ellátva — mind nevében, mivel már mentének hívják.

A női divat, amely a kezdetben nemigen különbözött a férfiakétól illetve kiegészítésként csak annyival, hogy asszonyaink és lányaink bő nadrágot hordtak... mivel nyergük egyezett a férfiak nyergével, ebben pedig nem lehetett szoknyában ülni.³ Ez a nagyfo-

kú hasonlóság az évszázadok során megszűnt és egyre inkább kialakult az egyéni női viselet. De csak a XVI. század közepére alakult ki egy ún. magyaros jellegű női viselet (szoknya, vállfűző, ingváll, kötény), s egy ideig együtt él a spanyol jellegű darabokkal, míg végül uralkodóvá vált a magyar jelleg. (219.o.) — Zolnay László szerint az egész középkorra jellemző, hogy a ruhadaraboknak jó részét férfi és asszony egyaránt hordhatta.⁴

Magyarország történetének egész folyamán alatt sohasem került olyan közel a nyugat-európai fejlődéshez, mint a XV. században, ... az élenkülő kereskedelmi kapcsolatok, a társadalmi, békés és háborús érintkezések nyomán a Nyugat egyre erősebben érezeti befolyását a szokásokra és a viseletre.” (193.o.) Ez az a kor, amelynek hivalkodó pompája és pazarló divatja előcsalja az utókor mosolyát. „Eltűlozták a ruhák méreteit és formáit, hihetetlen magasságokba emelkedtek a hölgyek fejdíszei (bennin), a férfiak viseletében pedig a rófnyi hosszú cipőorr sem volt ritka — ez volt a poulaïne.”⁵ Ez az ésszerűtlenül hosszú cipőorr lesz a főszereplője a gyászos végű Nikápoly mellett vívott csatának 1396 szeptemberében. Az elbizakodott magyar-francia seregeket I. Bajazid szultán legyőzi és a lovaiktól megfosztott lovagok, hogy életüket mentésük futva próbálták meg menekülni, de ez csak úgy sikerülhetett, ha cipőjük rófnyi hosszú orrát levágják. A történelem furcsa fintora, hogy a következő korok cipődivatja az, amikor is a cipők elől kiszélesednek és egyenes vonalban végződnek. (205.o.)

„A célszerűtlen szokás Zsigmond idejében érte el a legtúlzabb fokát, hogy aztán a XV. század első harmadában hirtelen megszűnjön. Különösen a ruhaújjakat szerették szalagosan behasogatni. Az ezzel járó szövetpazarlást — úgy látszik — előkelőnek tartották.” (198.o.) Mályusz Elemér így magyarázza ezt a hóbortot: „Zsigmond és vele együtt a magyar feudális osztály is a textilvilágban ismert fel azt az értékmérőt, amely lehetővé teszi nemcsak a vagyoni, hanem a hatalmi fokmérőt.”⁶

A divatok mindig is igen változóak voltak és lesznek is, de a szerény és illedelmes öltözködés is említést érdemel. Ezzel találkozunk Montagu Mária 1717-es leírásában. „A magyar nők általában szép testalkatúak és igen illedelmesen öltözködnek.” (444.o.)

A források igen változatosak koruk és jellegük tekintetében hiszen Ibn Rusztától

Báró Apor Péterig nyúlik a szerzők sora, de szerepelnek a gyűjteményben végrendeletek és kereskedői számlák is, amelyek segítenek elhelyezni a textíliákat és ruhákat a kor piaci viszonyai közt. Összehasonlításuként álljon itt néhány adat, bár az nem azonos korokból származnak az összevetésük mégsem hiábavaló.

István, ifjabb király számadásában 1264-ből a következőket olvashatjuk:

59. Két milánói aranyozott biborszövet, 10 márkáért.⁷ (61.o.)

A későbbi korokra vonatkozóan: „A XV. század elején egy teljes fegyverzet ára 50 forintot ért.”⁸

II. Lajos udvarában pedig az ezüsttel átszótt bársonypaszománt róffjét 24 és fél forintért vásárolták. (234.o.)

A kötet még egy kisebb tanulmányt tartalmaz, amelynek célja, hogy átfogó képet adjon — korántsem a teljesség igényével — az Árpád és Anjou-kor öltözködési kultúrájáról László Gyula, Móra Ferenc, Fraknói Vilmos, Varjú Elemér műveinek összegzésével. A későbbi korokból pedig egy-egy jellegzetes darabot vesz szemügyre.

A válogatás végén egy viselettörténeti kislexikon található, elsősorban a forrásokban leggyakrabban előforduló kifejezések alapján összeállítva majd a szemelvények

szerzőinek rövid életrajzi ismertetője zárja a kötetet. A mindig szeszélyes és változó divatot követhetjük nyomon a közölt részletek segítségével. Azt a divatot, amely oly sokszor kiváltotta a szemlélődők csodálatát és az idősebb generáció ellenkezését a „nájmódi” viseletekkel szemben.

Dávid Tamás

Jegyzetek

- 1., Képes Krónika, Thuróczy Krónika, Nekcsei biblia.
- 2., „...régente a ruhát „mez”-nek hívtuk, e szavunkat ma is használjuk a meztelen kifejezésben.”
László Gyula: A honfoglaló magyar nép élete. Bp. 1988. p.373.
- 3., László Gy. id.m. p.370.
- 4., Zolnay László: Kincses Magyarország Bp. 1977. p.291.
- 5., Huizinga: A középkor alkonya Bp. 1976. p.193.
- 6., Mályusz Elemér: Zsigmond király uralma Magyarországon Bp. 1987. p.262.
- 7., A magyar aranyárka 72 firenzei aranyforintot ért, ha ugyanolyan súlyú ezüstdől volt, akkor 4 firenzei aranyat, ha pedig kevesebb volt, egy firenzei forintot ért. Vö. Wahrig Deutsches Wörterbuch 2435-36 hasáb.
- 8., Mályusz id. m. p.108.